

ЯЛТИНСЬКО-ПОТСДАМСЬКА СИСТЕМА, «ХОЛОДНА ВІЙНА» ТА СПРОБА ЇЇ РЕІНКАРНАЦІЇ

У статті йдеться про зв'язок ялтинсько-потсдамської системи з конфронтаційним порядком «холодної війни» та спробу В.Путіна відродити її та примусити Захід до Ялти-2, тобто визнання виключної сфери впливу РФ на пострадянському просторі.

Ключові слова: ялтинсько-потсдамська система, «холодна війна», США, СРСР, конфронтація.

В статье рассматривается связь между ялтинско-потсдамской системой и конфронтационным порядком «холодной войны», а также попытку В.Путина ее возродить и принудить Запад к Ялте-2, то есть признанию пост-советского пространства сферой исключительного влияния РФ.

Ключевые слова: ялтинсько-потсдамська система, «холодна війна», США, СССР, конфронтація.

In the article linkage between Yalta-Potsdam order in international system and Cold War confrontation is studied and also V.Putin's attempt to reinstate Cold War as a mean to press West for Yalta-2, i.e. to recognize exclusive sphere of Russia's influence on post-Soviet space.

Key words: Yalta-Potsdam order, Cold War, the USA, USSR, confrontation.

Проблематиці виникнення ялтинсько-потсдамської системи та «холодної війни», яка стала логічним результатом її створення, або, навпаки, як вважають деякі автори, зруйнувала благородний задум учасників конференцій – лідерів держав антигітлерівської коаліції І.Сталіна, Ф.Рузвельта та В.Черчіля, присвячені сотні, якщо не тисячі серйозних наукових розвідок та на декілька порядків більше пропагандистських дописів, покликаних затьмарити суспільну свідомість та спрямувати нас у «темні віки». Втім, не маючи на меті досягнути неосяжне, можна запропонувати деякі точки опори, базуючись на яких можна спробувати вибратися з цього лабіринту. Звичайно, треба починати з ознайомлення з офіційними та службовими документами [1;2;3]. При цьому слід також брати до уваги, що не зважаючи на усталену назву, світовий устрій складався не на двох, а на чотирьох міжнародних зустрічах – у Бреттон-Вудсі (США) у липні 1944 р. було закладено основи міжнародного співробітництва у регулюванні світової економіки; у Ялті у лютому 1945 р. узгоджувалися питання післявоєнних кордонів та політичного устрою звільненої від нацистів та фашистів Європи; у Сан-Франциско у квітні – червні 1945 р. було створено

ООН, насамперед як універсальний інструмент для підтримання миру та міжнародної безпеки; у Потсдамі у липні 1945 р. конкретизувалися плани переможців у війні. Зважаючи на обсяги статті все ж обмежимося Ялтою і Потсдамом, бо, на наш погляд, Бреттон-Вудс та Сан-Франциско прямого відношення до «холодної війни» не мали.

Подвійний, якщо не сказати більше, характер ялтинських, а згодом і потсдамських дебатів та рішень призвів у 1955 р. до нечуваного у історії офіційного оприлюднення дипломатичних документів США конфлікту щодо включення до присвяченого Ялті випуску різних матеріалів, зокрема протоколів засідань Комітету начальників штабів США [4]. Згодом суспільна, конгресова та міжнародна дискусія з цього приводу призвели до перегляду всієї системи розсекречування та відбору документів, до якої залучили з цього часу досить широке коло фахівців. Американські політики були надзвичайно стурбовані міжнародною реакцією на вихід у світ присвяченого Ялтинській конференції тому. Вважалося, що його зміст здатний завдати шкоди англо-американським відносинам та підірвати ідею В.Черчилля про скликання саміту для обговорення проблем «холодної війни». Британські лідери намагалися дистанціюватися від американської публікації документів Ялтинської конференції та применшити їх значення. Виступаючи в парламенті 17 березня 1955 р., Черчилль пояснив, що британські записи відображають іншу історію, ніж опубліковані американські документи, але відмовився відкрити архіви, щоб довести це. За лаштунками подій Іден нагадав Даллесу 21 березня, що Велика Британія, як і раніше, виступає проти публікації дипломатичних записів матеріалів Потсдамської конференції, яка планувалася у кінці весни. На прес-конференції 23 березня 1955 р. президент Д.Ейзенхауер визнав, що був "деякі відмінності думок" між Сполученими Штатами і Великобританією щодо публікації ялтинських документів, але заперечив, що Сполучені Штати діяли в цьому питанні недобросовісно. Іншою проблемою для американської адміністрації було набуття майбутніх голосів у Франції та Німеччині для ратифікації угод про залучення переозброєної Західної Німеччини до НАТО. В

обох країнах дебати щодо ратифікації проходили із посиланнями на матеріали Ялтинської конференції, які загрожували єдності Заходу.

Деякі французькі політики використовували їх, щоб проілюструвати небезпеку французької ізоляції і "порожній стілець" (французи, як відомо не були запрошені до Ялти), а інші звинувачували союзників — у англо-американському шовінізмі для розділення континенту. Західні німці сприйняли аргументацію, що антинімецькі висловлювання Рузвельта і Черчіля було неминучим наслідком нацистської агресії та ін. Чимало оглядачів висловлювалися на кшталт того, що ялтинські дебати засвідчили «некомпетентність учасників та їхню нездатність обговорювати долі інших народів із належним тактом та обережністю» або «малі країни переконалися у байдужості великих держав до їхньої долі». Відмічалася опозиція Рузвельта апетитам британського та французького колоніалізму. Переговори між державним департаментом та міністерством оборони про характер подальших публікацій документів зовнішньої політики США тривали з червня по жовтень 1955 р. і не надали військовим монополії на визначення того, що має оприлюднюватися — контроль зберегли цивільні — дипломати [4]. .

Окрім документів, необхідну групу джерел складають якісні мемуари, у яких, не дивлячись на суб'єктивність авторів та відсутність історичної паузи після подій, бажаної для належної співрозмірної оцінки їх впливу на міжнародні процеси, міститься чесний звіт про факти — без замовчувань та їхнього групування під «єдину ідеологічно вірну» концепцію. Також наводяться оригінали деяких документів, не включених до офіційних видань. Без жодної ідеалізації американських політиків тих часів, стверджую, що без мемуарів президента США Г.Трумена [5], державних секретарів Дж.Бернса [6] (надто широко цитованих свого часу) та Р.Мерфі [7] або щоденників міністра оборони Г.Стімсона [8] щось ґрунтовне писати по зазначеній темі просто неможливо. Трохи збоку і зверху від цих авторів знаходиться неперевершений, за усіх суперечностей та ненадійних прогнозів, Дж.Кеннан — його мемуари та, особливо, аналітичні записки, датовані 1944 р. [9] та 1945 р [10] досі не

отримали належної уваги, звичайно, у порівнянні з концепцією «стримування комунізму» м-ра Х.

Окремої уваги заслуговують погляди американських політиків, які виступали з різкою критикою політики Г.Трумена та звинувачували його адміністрацію у розв'язуванні «холодної війни», при цьому більшість з них наполягали, що їхня позиція базується не на «якомусь ідеалізмі», а, навпаки, є суцього «реалістичною». Г.Трумену закидали те, що він не зміг зменшити напругу у американсько-радянських відносинах, а в цілому за кращої дипломатії «холодної війни» можна і треба було уникнути [11]. Прихильники школи істориків - так званих «ревізіоністів» доклали чимало зусиль, щоб довести майже рівну провину США та СРСР за нездатність організувати пост ялтинсько-потсдамський світ на засадах співробітництва, а не ворожечі. Автори, які належали до неї, наприклад, Г.Алперовиц [12], рахувалися з фактами, але далеко не завжди уникали відомого «принципу» професора МТІ Н.Хомські «спочатку звинувачуй у всьому Америку».

У проголошеній у Ялті Декларації про звільнену Європу, зокрема, йшлося про те, що СРСР, США та Велика Британія «... домовилися між собою узгоджувати протягом періоду тимчасової нестійкості у звільненій Європі політику своїх трьох Урядів у справі допомоги народам, звільненим від панування нацистської Німеччини, і народам колишніх держав - сателітів осі в Європі, при вирішенні ними демократичними способами їх нагальних політичних та економічних проблем. Встановлення порядку в Європі і налаштування національно-економічного життя має бути досягнуто таким шляхом, який дозволить звільненим народам знищити останні сліди нацизму і фашизму і створити демократичні установи за їх власним вибором. Відповідно до принципу Атлантичної хартії про право всіх народів обирати форму уряду, при якому вони будуть жити, має бути забезпечено відновлення суверенних прав і самоврядування для тих народів, які були позбавлені цього агресивними націями шляхом насильства» [1, 977].

Прихильники точки зору, згідно з якою «холодної війни» можна було уникнути, адже ніде не зафіксований, але втілений на практиці у Європі принцип «хто окупує, той і визначає характер політичного режиму у країні», не був універсальним. І наводять приклади Австрії та Фінляндії, окупованих радянською армією, але, незважаючи на це, в них встановилися буржуазно-демократичні режими. Отже, це буцімто підтверджує, за їхньої логікою, що радянський диктатор був договороздатний, з ним за наявності бажання можна було досягти компромісу, а не конфронтації. Для цього треба лише належним чином врахувати «законні безпекові інтереси СРСР». А запліплений ядерною монополією Г.Трумен, мовляв, не був здатний на такі конструктивні компроміси. Отже, він і розпочав «холодну війну».

Але Австрія та Фінляндія - це скоріше виключення з правила, які підтверджують дію згаданого принципу. Маленька Австрія, як і Німеччина була поділена на чотири окупаційних зони державами-переможницями та набула незалежності тільки у 1955 р., проголосивши постійний нейтралітет. Фінляндія була іншим випадком – Сталіна влаштував її особливий статус із врахуванням сумного для Москви досвіду радянсько – фінської війни 1939-1940 рр.

Еволюція міжнародних відносин після 1945 р відбувалася, за А.Богатуровим, в рамках двох порядків - спочатку біполярного (1945 - 1991), потім плюралістично-однополярного, який сформувався після розпаду СРСР » [13, 18, 20-23]. . Другий порядок змінювався, на нашу думку, у рамках чотирьох етапів та пройшов три етапи 1992-2001, 2002 - 2008 та 2009-2013. На першому та другому етапах справи до конфронтації між РФ та США не доходили, на третьому адміністрація Б.Обами зробила заздальгідь приречену спробу «перезавантаження». Четвертий етап розпочався зі вторгненням РФ в Україну 20 лютого 2014 р. і є підстави вважати його спробою Кремля реінкарнувати «холодну війну». Очікувати його закінчення до зміни правлячої кліки у Росії підстав немає. З іншого боку, будь-яка наступна адміністрація США може змінити у 2017 р. свій підхід до американо-російських відносин у бік

ужорсточення, аж до визнання що вже відбулося друге видання «холодної війни» - з ініціативи Москви та всупереч бажанню Вашингтона.

Ялтинсько-потсдамському порядку властива низка особливостей. Як вірно відмітив А.Богатуров, в нього відсутня навіть мінімальна договірно-правова база. Це підтверджує аналіз документів двох зазначених конференцій. Домовленості на них були переважно усними, зафіксованими кожною з сторін - учасниць у вигляді протокольного запису – для себе на пам'ять. Довгий час ці записи залишалися секретними, а їхній зміст у кращому разі закріплювався в вигляді публічних декларацій. І це не випадково, а відобразило не тільки різницю у позиціях сторін, але й глибоку взаємну недовіру. Тільки надзвичайно наївні люди могли повірити, що Радянський Союз збирається хоча б чогось дотримуватися з позицій, зафіксованих, наприклад, у вищезгаданих рядках Декларації про звільнену Європу. Той, хто не відчуває сенсу взаємовідносин перших осіб у Ялті та, згодом, у Потсдамі, схильний розчулитися, дивлячись на світліну «трьох світових лідерів у Лівадійському парку», де буцімто панує благодатна злагода. На конференціях дійсно, не виключено, що йшлося про попередньо досягнуті «джентльменські угоди» про розподіл впливу у звільнених країнах у відсотках (про них розповідає у своїй відомій праці Г.Алперовіч. Цікаво, що всі міркування про сфери впливу були прибрані у радянському виданні її перекладу) [12, 178-190]. Але для виконання «джентльменських угод», щонайменше, потрібні джентльмени, яких бракувало у Ялті та Потсдамі.

Водночас унікальне дослідження Х.Де Сантіса показує, що на американській дипломатичній службі наприкінці війни «ідеалістів», готових повірити у щирий потяг Москви до співробітництва з Заходом, більш ніж вистачало [14]. Не дивно, що коли вони зіткнулися з практиками сталінського трактування демократії у країнах Східної Європи, це призвело до шоку. Показовими у цьому відношенні були враження посла США у Польщі А.Лейна, який по гарячих слідах опублікував свої мемуари під назвою «Я бачив як зрадили Польщу» [15]. Так гартувалися дипломатичні кадри «холодної війни».

Ялтинсько-потсдамські угоди були надзвичайно вразливими для критики, - справедливо відзначає А.Богатуров, - а їхня дієвість залежала від здатності зацікавлених сторін забезпечити їх фактичне виконання насамперед не міжнародно-правовими, а політичними методами і засобами економічного і військово-політичного тиску. Ось чому елементи регулювання міжнародних відносин за допомогою загрози силою або шляхом її застосування були в післявоєнні десятиліття ярко виражені. Ялтинсько-потсдамський порядок проіснував понад півстоліття і зруйнувався з розпадом СРСР.

Ялтинсько-потсдамський порядок прийнято вважати біполярним. Хоча це надзвичайне спрощення, оскільки, наприклад, велика група держав – більше 70-ти відносили себе до «руху неприєднання», тобто офіційно відхрещувалися від статусу чийогось союзника, тим більш сателіта, включно з такими гігантами як Китай, Індія та ін.. Біполярний порядок відображав той елементарний факт, що після Другої світової війни виник відрив США і СРСР від інших держав за сукупністю військово-силового, політичного, економічного та ідеологічного потенціалів. Хоча досить поширеним серед радянських та вітчизняних дослідників до недавнього часу був міф про близькість двох «наддержав» за сукупним потенціалом, що надавало їм буцімто можливість для змагань «на рівних», насправді Сполучені Штати завжди вели перед на дистанції, а СРСР намагався «наздогнати та перекинути», у результаті чого виснажився й загинув через вичерпання життєвих сил. До створення міфу про дві «наддержави» на початку 60-х рр. XX ст. доклали зусиль майбутні класики американської політології З.Бжезінський та С.Хантінгтон у спільній книзі, що пропонувала шляхи конвергенції двох світових лідерів та цілком серйозно доводила окремі відносні переваги радянської моделі над американською. З невідомих причин зараз якось не модно навіть згадувати про її існування. Для нашої теми найцікавішим є те, що за назви «Політична влада (сила) США/СРСР» у цій створеній у часи Карибської кризи спільній порівняльній праці взагалі не вживається словосполучення «холодна війна» [16]. Тобто створюється враження, що або дві країни взагалі не взаємодіяли одна з другою на світовій

арені, що важко уявити хоча б через ту саму Карибську кризу, або, що вдало вийшовши з небезпечного загострення, держави повернулися назустріч усміхненими обличчями, передбачивши розрядку, що неодмінно мала прийти на зміну конфронтації.

Але цього треба було зачекати ще довгі дванадцять років. У цілому ялтинсько - потсдамський порядок був переважно конфронтаційним – за виключенням короткої розрядки – від Заключного акта Ради в Гельсінкі (1975 р.) до радянського вторгнення задля виконання «інтернаціонального обов'язку» перед своїми маріонетками в Афганістан (грудень 1979 р). Цікаво, що у своєму прагненні довести спадкоємність країн традиціям радянського експансіонізму часів «холодної війни» В.Путін не погребував на початку 2015 р. заявити, що «були й реальні загрози, які в той час радянське керівництво намагалося закрити уводом військ до Афганістану» [17].

Теоретично біполярна структура світу могла бути як конфронтаційною, так і коопераційною - заснованою не на протистоянні, а на співпраці «наддержав». Але фактично з середини 1940-х до середини 1980-х років ялтинсько-потсдамської порядок був майже виключно конфронтаційним. Тільки в 1985-1991 рр. - у роки «нового політичного мислення» М.Горбачова - він став трансформуватися в коопераційну біполярність, який судилося стати чинником швидкого саморуйнування СРСР.

В умовах конфронтації міжнародні відносини набували часом гостро конфліктного характеру через підготовку суперників до відбиття гіпотетичного взаємного нападу та маловірогідну спробу вижити у полум'ї очікуваної ядерної війни. Це стимулювало у другій половині ХХ ст. гонку озброєнь небачених до цього масштабів. Конфронтація під час «холодної війни» - це відносини між країнами, за яких дії однієї сторони систематично протиставляються діям іншої, тобто так звана «гра з нульовою сумою». Це не виключає періодичного співробітництва між ворогуючими суб'єктами за окремими напрямками відносин. Але такому співробітництву ставало на заваді політико-ідеологічне протистояння між «вільним світом» на чолі з США і

«соціалістичним табором», комендантом якого призначив себе Радянський Союз.

Хоча в основі міжнародних протиріч найчастіше лежали геостратегічні інтереси, страх перед першим ударом противника і недовіра до його «справжніх» намірів, зовні радянсько-американське суперництво виглядало, насамперед, як протистояння ідеалів і моральних цінностей. Ідеалів рівності і соціальної справедливості - у «світі соціалізму» і ідеалів свободи, конкуренції та демократії - у «вільному світі». Гостра ідеологічна полеміка привносила в міжнародні відносини додаткову непримиренність. Радянська пропаганда приписувала Сполученим Штатам потяг до світового панування, на шляху до нього їм треба знищити СРСР, а американська переконувала західну громадськість в намірах Москви поширити комунізм на весь світ. Найбільш сильно ідеологізація позначилася в міжнародних відносинах у 1940-1950-х роках. Пізніше ідеологія та політична практика «наддержав» почали розходитися таким чином, що на рівні офіційних установок глобальні цілі суперників продовжували інтерпретуватися як непримиренні загарбницькі, а на рівні дипломатичного діалогу сторони навчилися вести переговори, керуючись не ідеологічними поняттями, а аргументами про досягнення ситуації взаємної безпеки в ядерну епоху.

СРСР та США були безумовними наддержавами за критерієм здатності знищити життя на Землі. У 1945 -1949 рр. США монополюно володіли ядерною зброєю, але утримувалися від шантажу щодо загрози її застосування, зокрема коли СРСР встановлював свій «новий порядок» у Східній Європі [18]. Показово, що вже після Фултонської промови В.Черчилля 5 березня 1946 р., яка вважається офіційним оголошенням «холодної війни» Заходом, більшість американців висловлювалися за передачу ядерної зброї під міжнародний контроль [19]. Коли під час війни у Кореї генерал Д.МакАртур публічно закликав застосувати атомну бомбу, щоб зупинити «китайських добровольців», президент Г.Трумен негайно відкликав його з усіх керівних посад та він пішов у політичне небуття.

Ядерна зброя з початку 50-х рр. дійсно додавала конфліктність у світові процеси в умовах «холодної війни». Зокрема, коли Радянський Союз тимчасово набув лідерство у ракетах – носіях ядерної зброї («ефект супутника») й випробував термоядерну бомбу. Тільки у другій половині 1960-х рр. поступово створюються механізми попередження світової ядерної війни - модель «конфронтаційної стабільності». Її негласні правила, що склалися між 1962 і 1985 рр., справляли стримуючий вплив на міжнародну конфліктність глобального рівня. СРСР і США стали уникати ситуацій, здатних спровокувати ядерний збройний конфлікт між ними. У ці роки склалася концепція взаємного ядерного силового стримування і заснована на ній доктрина стратегічної стабільності на базі «рівноваги страху». Ядерна війна стала розглядатися лише як крайній засіб вирішення міжсистемних суперечок [13, 20-23]. Вдаючись до ядерного шантажу сьогодні, РФ намагається повернути світ у часи класичної «холодної війни» 50-х – початку 60-х рр. ХХ ст., але навряд чи це є реалістичним завданням.

Ялтинсько-потсдамської угоди відрізнявся деякою керованістю міжнародних процесів. У аспекті біполярності він будувався на узгодженні позицій лише двох держав, що спрощувало переговори. США і СРСР діяли не тільки в якості окремих держав, але і в ролі групових лідерів - НАТО і Варшавського договору. Блокова дисципліна дозволяла Радянському Союзу та Сполученим Штатам гарантувати виконання «своїх» частини прийнятих зобов'язань державами-союзниками по відповідному блоку.

Але стабільність міжблокового протистояння була суто позірною, тому що через взаємне ідеологічне відчуження конкуренції між двома «наддержавами» був властивий характер навмисної ворожості. З квітня 1947р. в політичному лексиконі в подачі американського підприємця і політика Б.Баруха з'явився вираз «холодна війна», яке невдовзі стало популярним завдяки статтям американського публіциста У.Липпмана. «Холодна війна» вживається в двох значеннях. У широкому - як синонім слова «конфронтація» і застосовується для характеристики всього періоду

міжнародних відносин з закінчення Другої світової війни до розпаду СРСР. У вузькому розумінні поняття «холодна війна» має на увазі гостру фазу конфронтації, тобто протистояння на межі війни. Сенс «холодної війни» полягає в тому, що держави, які протистоять одна другій, вдаються до демонстративних ворожих кроків і погрожують застосуванням сили, але водночас стежать за тим, щоб ескалація не призвела до стану «гарячої» війни. Така конфронтація була в цілому характерна для міжнародних відносин у період від блокади Західного Берліну 1948-1949 рр. до Карибської кризи 1962 р. Але конфронтація малої інтенсивності мала місце і в наступні часи, хоча вважається некоректним вживати термін «холодна війна» щодо періоду розрядки середини 70-х рр. ХХ ст.

У ХХІ ст. вперше конфронтаційні мотиви були недвозначно артикульовані В.Путіним у його мюнхенській промові у лютому 2007 р. [20]. Вимога В.Путіна до Заходу вдатися до Ялти-2, тобто у сучасній ситуації визнати право РФ на «виключну сферу впливу на пострадянському просторі» (зараз вже зі країнами Балтії, незважаючи на їхнє членство у НАТО та ЄС) від початку страждає відсутністю реалізму у баченні того як влаштований та працює сучасний світ. Парадоксальним чином на Заході саме прихильники теорії «політичного реалізму» у міжнародних відносинах та близької до неї геополітики висловлюють «розуміння законних безпекових інтересів Росії у життєво важливих для неї регіонах, згідно зі визначеними Москвою національними інтересами». Ані агресія Росії проти Грузії у 2008 році, ані анексія Криму та розв'язування війни на сході України не мали наслідками *політичні* перемоги Москви. Навіть якщо деякі русофіли з Інституту Кеннана у Вашингтоні вже у вересні 2014 р. поспішили оголосити про перемогу В.Путіна у війні проти України [21].

Для Ялти-2 у путінської Росії не вистачає союзників по уявних перемогах, хоча «мюнхенський синдром 1938 р.» спостерігається в політичному керівництві західних держав – колишніх союзників Москви по антигеллерівській коаліції. Лідери держав-членів сучасної антипутінської

коаліції по обидва береги Атлантики, які за усього бажання були не в змозі не відреагувати на російську агресію, насамперед прагнуть уникнути будь-яким чином перемоги у другій «холодній війні», що її РФ прагне нав'язати починаючи зі знов-таки мюнхенської промови російського міні диктатора 2007 р. Україна повністю відчуває на себе наслідки такої «дивної війни» Заходу проти російської навали, яка має, на жаль, історичні аналоги у 1939-1940 рр.

Споріднені між собою хибні теорії геополітики та «політичного реалізму», зі т.зв. «балансом сил» та «національними інтересами» містичного походження, завдали невиправних втрат подоланню нагальних проблем, що стоять перед людством. Саме вони завдали своєчасному пошуку адекватних відповідей на виклики екзистенційного характеру та масштабу, які несе російська загроза й винні у відсутності в світових лідерів конкретних оцінок глобальних процесів та у зволіканнях із пошуком адекватної інституційної відповіді на них [22]. Саме вони стояли у колиски мертвонародженої Кремлем другої «холодної війни», незалежно від кількості повторюваних ними мантр про «неприпустимість» її реінкарнації та заклики піти на будь-які поступки її матінці - путінській Росії, тільки б оця потвора з дешевого гінйолу не випнулася на власні ноги.

Спробуємо коротко сформулювати причини, з яких путінській Росії не знадобиться 50 років як Радянському Союзу, щоб програти другу «холодну війну», у якій Російська Федерація, на погляд її населення, відтягнулася на усю свою силу і міць, - від Криму аж до Арктики, а Захід все роздивляється, а чи варто взагалі воювати, чи посилювати санкції, чи загроза їх подальшого посилення вагомий аргумент, ніж вони самі. Тобто доктрина «визволення поневолених Росією територій Грузії, України та Молдови» (на кшталт класичної доктрини Д.Ейзенхауера часів першої «холодної війни») поки що не сформувалася – надто Захід піклується про благоденствіє московської клептократії – щоб не довелось втручатися. Але якщо В.Путін та його команда докладуть достатньо зусиль, то можлива поява й такої доктрини. При оцінці шансів Москви на поразку, утримаємося від апеляцій до міжнародного права,

статуту ООН, міжнародних договорів РФ, які досі є чинними, суду у Гаазі, трибуналу ООН або його замітника та ін., а тим більш таких завжди сумнівних для диктаторів категорій як світова громадська думка, репутація, міжнародні рейтинги та інші забавки лібералів. Будемо твердими реалістами, які поважають та підтримують національні інтереси Росії, як їх розуміють деякі угруповання, що мають доступ до маринь кремлівського геополітичного мрійника. Отже:

- замість того, щоб відбудувати «руській мір» на теренах близького та далекого зарубіжжя Російська Федерація зав'язла в Україні та надто глибоко притягнула Україну до себе додому – ані довести війну до перемоги (бо вона не може бути іншою, ніж піррова), ані відмовитися від української авантюри (бо на неї зроблена ставка у боротьбі за продовження перебування путінського клану при владі) Москва вже не в змозі. Тобто ситуація цугцвангу, коли кожен наступний крок тільки погіршує позицію Кремля;

- позиція Кремля по інтервенції до українського Донбасу є надзвичайно суперечливою, що не може в кінцевому рахунку не руйнувати свідомість росіян: з одного боку, «військ РФ на сході України немає, Росія не є стороною у конфлікті тобто не бере участь у т.зв. «громадянській» війні в Україні». З іншого - глобальне протиріччя з США та поневоленою Вашингтоном Європою відбувається саме зараз на Донбасі, де розгортається тотальна вирішальна екзистенціальна битва православного духовного добра з вселенським жидомасонським злом. Виникає закономірне питання: якщо друге істинне, то чому боголюбиве кремлівське воїнство залишається осторонь? І далі: Чи не на часі вдарити по злу усією непереможною модернізованою військовою машиною добра? Чому керівництво РФ не хоче, щоб за кримською моделлю «земля російська приросла донбаськими степами? Де геополітика визволення російськомовних братів з укрського рабства? Для русофільської частини населення Донбасу, як і для великоруських шовіністів - імперців спроба Кремля заштовхати самопроголошені «республіки» назад в Україну – це повна зрада їхніх прагнень, руйнування мрій та сподівань;

- не практично вимагати федералізації сусідньої держави – свої можуть почути та схотіти створення в Росії федерації з повноцінними органами влади. У результаті зберегти путінську вертикаль буде неможливо. Водночас створення на території РФ нерегулярних озброєних формувань для використання у війні в Україні є бумерангом, що повертається: власними руками Москва зруйнувала монополію держави на озброєне насильство;

- путінський режим, втягнувшись у гонку озброєнь з Заходом, порушив соціальний контракт населення з владою, що працював в РФ з початку 2000-х років – «ми не втручаємося у політику, а ви за це підвищуєте наш життєвий рівень», - бо і на гармати, і на масло грошей немає. У Кремлі не бажають згадувати, чим закінчилася гонка озброєнь для їхніх радянських попередників;

- елегантно та невимушено Кремль двома рухами – Крим та Донбас - зруйнував будь-які перспективи політичної та економічної інтеграції на пострадянському просторі, навіть його зятяті союзники по ЄврАзС намагатимуться триматися подалі від Москви – а раптом вона вирішить прийти звільнювати російськомовних співвітчизників до них у гості. Жодна країна СНД прямо не підтримала російську навалу в Україні;

- Росія розв'язала другу «холодну війну» не маючи інших союзників, крім традиційних – армія та флот. «Дружній нейтралітет» до російського агресора, що його дотримуються країни, які вирішили підзаробити у стилі «бізнес як звичайно» - Китай, Індія, Бразилія та інші, аж ніяк не здатен перетворитися на глобальний антиамериканський альянс. Безпідставно у якості платформи для нього розглядати аморфні ШОС або БРІКС – навряд чи їхні лідери, окрім самогубців з РФ, зацікавлені у підриві системи глобальних світогосподарських відносин, яким загрожує друга «холодна війна».

I, наостанок, питання: які національні інтереси Росії було реалізовано завдяки згаданим вище крокам Москви, спрямованим на розв'язування другої «холодної війни»? Відповідь однозначна: ніякі. Ставка Кремля на «гру з нульовою сумою», якою власне є «холодна війна», здатна лише обнулити політичні рахунки російських можновладців.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. United States Department of State Foreign relations of the United States. Conferences at Malta and Yalta, 1945. – Washington: U.S. Government Printing Office, 1955.- 1032 p. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://digioll.library.wisc.edu/cgi-bin/FRUS/FRUS-idx?id=FRUS.FRUS1945>.
2. United States Department of State Foreign relations of the United States : diplomatic papers : the Conference of Berlin (the Potsdam Conference), 1945. -Volume I.-Washington: GPO, 1960.- 1089 p. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://digioll.library.wisc.edu/cgi-bin/FRUS/FRUS-idx?type=header&id=FRUS.FRUS1945Berlinv01&isize=M>
3. United States Department of State Foreign relations of the United States : diplomatic papers : the Conference of Berlin (the Potsdam Conference), 1945. -Volume II.-Washington: GPO, 1960.- 1645 p. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://digioll.library.wisc.edu/cgi-bin/FRUS/FRUS-idx?type=header&id=FRUS.FRUS1945Berlinv02&isize=M>
4. Botts Joshua. Out of the Frying Pan Into the Fire: The Politics of the Yalta *FRUS* - Office of the Historian, U.S. Department of State. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus-history/research/politics-of-the-yalta-frus>.
5. Truman Harry S. *Memoirs*.- Vol.1 Year of Decisions/ Harry S.Truman.- New York: Signet Books, 1965. - 637 p.
6. Byrnes James *Speaking Frankly/ James Byrnes*.- New York: Harper, 1947. - 324 p.
7. Murphy Robert. *Diplomat Among Warriors/ Murthy Robert*.- Garden City, N.Y. : Doubleday, 1964.- 470 p.
8. Stimson H. *Hiroshima:Henry Stimson's diary and papers: Part 1 (Dec. 31, 1944 - April 11, 1945)*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doug-long.com/stimson.htm>
9. Kennan George. *Russia – Seven Years Later George Kennan Memoirs 1925- 1950. Annexes*. Boston : Little, Brown and Co, 1967 – P.503-531.
10. Kennan George. *Russia's International Position at the Close of the War with Germany George Kennan Memoirs 1925- 1950. Annexes/ B.- Boston : Little, Brown and Co, 1967, - P.532-546*.
11. Paterson T. *Cold War Critics' Alternatives to American Foreign Policy in the Truman Years/ Edited by Thomas G.Paterson*. – Chicago: Quadrangle Books, 1971.- 313 p.
12. Alperovitz Gar. *Atomic Diplomacy: Hiroshima and Potsdam. The Use of the Atomic Bomb & the American Confrontation with Soviet Power/ Gar Alperovitz*. – N. Y.: ELISABET SIFTON BOOKS, 1985.- 427 p.
13. *Системная история международных отношений // Под ред. А.Д. Богатурова. - Том второй. События 1945–2003 годов. – М.: Культурная революция, 2007.- 720 с.*
14. DeSantis Hugh. *The Diplomacy of Silence / Hugh DeSantis*. – Princeton: Princeton Univ. Press, 1982. - 362 p.
15. Lane Arthur. *I Saw Poland Betrayed / Arthur Bliss Lane - Indianapolis: Bobbs-Merrill Co, 1948.- 368 p.*
16. *Brezinski Zb., Hantington S. Political Power: USA/USSR. – N. Y.: the Viking Press, 1963 .- 461 p.*
17. Путин оправдывает ввод советских войск в Афганистан – [Електронний ресурс] – Режим доступу: inosmi.ru/russia/20150218/226330939.htm
18. Потехин А. *Дипломатия США в Восточной Европе / Александр Потехин*.- К.: Наукова думка, 1992.- 128 с.
19. Потехин А., Бетяр И. *Общественное мнение США и создание ООН /Александр Потехин, Иван Бетяр*.- Киев: Наукова думка, 1993.- 136 с.
20. *Выступление президента В.Путина на Мюнхенской конференции по вопросам политики безопасности 10 февраля 2007 г.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://izvestia.ru/news/321595>
21. *Kofman Michael. Ukraine's Battle for the East is Over.* – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/ukraine%E2%80%99s-battle-the-east-over-11227>
22. *Мотиль О. Сюрреализм реализму.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zbruc.eu/node/31528>